

Yıl: 2, Sayı: 5, Aralık 2015, s. 194-207

INESJOURNAL
ULUSLARARASI EĞİTİM BİLİMLERİ DERGİSİ
THE JOURNAL OF INTERNATIONAL EDUCATION SCIENCE

Yahya AKYOL¹

ORTAOKUL 6.SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTABINDA KULLANILAN OKUMA METİNLERİNDE YER ALAN DEĞERLER

Özet

Bu araştırmanın amacı, Ortaokul 6.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan metinlerin içerdikleri değerleri belirlemektir. Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma evrenini, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 2015–2016 eğitim-öğretim yılında İlköğretim okullarına ücretsiz dağıtılan bir adet 6.Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı, araştırmanın örneklemini ise 6.Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabından her üniteden rastgele seçilen 3 metin olmak üzere toplam 21 metin oluşturmaktadır. Örnekleme oluşturan metinler incelenerek, yapılan analizler sonucunda, metinlerde yer alan değerler tespit edilmiştir. İncelenen metinlerde en fazla bulunan değerler bilimsellik, bağımsızlık, adil olma, sorumluluk değerleri, en az bulunan değerler ise vatanseverlik, kültürel mirasın korunması, aile birliğine önem verme, dürüstlük, sevgi değerleridir. Araştırma sonucunda sosyal bilgiler ders kitabına seçilecek metinlerin çocuklara değer kazandıracak nitelikte olmasına ve programda yer alan değerleri de temsil etmesinin önemi vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Değerler, değerler eğitimi, sosyal bilgiler ders kitabı

VALUES IN THE READING PASSAGES THAT ARE USED IN ELEMENTARY SCHOOL 6TH GRADE SOCIAL SCIENCES TEXTBOOK

Abstract

The purpose of this study is to detect the morals included in Primary School 6th grade Social Sciences textbook. The method of the research is based on qualitative research methodology. The data source of the study is composed of a 6th grade Social Sciences textbook which was distributed to Primary schools for free by the Ministry of Education in 2015-2016 education year. The sample of the study consists of 3 texts randomly chosen out of each unit, which are 21 in total. Morals were detected by examining and analyzing the texts. Among the text examined in the study, the most common morals were found to be being scientific, freedom, being fair, responsibility. The least common morals were found to be patriotism, conserve the cultural heritage, caring family unity, honesty, love. In the end, the importance of choosing the right texts to teach morals to children and representing the morals included in the curriculum was emphasized.

Key Words: Values, values education, social sciences textbook

¹Doktora Öğrencisi, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi, yahya_kyol@hotmail.com

GİRİŞ

Günümüzde iletişim ve ulaşım konularında sağlanan hızlı değişim ve olumlu gelişmelerin kontrol elden kaçırıldığında bireylere olumsuz etkileri olduğu görülmüştür. Bu durumun da değerler eğitiminin önemini arttırdığı görülmektedir (Tokdemir, 2007).

Birey, doğduğu andan itibaren içinde bulunduğu aile içinde ebeveynlerinden bazı değerleri öğrenmektedir. Bu süreçte, değer eğitimi formal olmayan bir şekilde ve çoğu zamanda aile bireylerinin sahip olduğu değerlerin öğrenilmesi şeklinde gerçekleşmektedir. Birey, sosyalleşmeye başladıkça diğer yetişkinler ve akran grupları gibi farklı kaynaklardan yeni değerleri öğrenmeyi sürdürmektedir. Bu noktada eğitim yoluyla doğru bir yönlendirme yapılmadığı takdirde bireyin hayatında bazı olumsuzluklar yaşanabilmektedir (Demirtaş, 2009).

Eğitim sistemlerinden beklenen görev, toplumların hayatında meydana gelen herhangi bir değişimi ve bu değişimin ortaya çıkardığı zararı önceden tespit edip geliştirdiği programlarla bu zararlı durumlara karşı tedbir almaktır. Bugün eğitim sistemleri, gittikçe gelişen medya araçları ile onların yarattığı olumsuz sonuçlara karşı yeni bir rekabet yöntemi geliştiremez hale gelmiştir. Bu medya araçları içerisinde özellikle son dönemde gelişen internet teknolojisi ile ön plana çıkmaya başlayan sosyal medya kanalları dikkat çekmeye başlamıştır (Kenan, Modern Eğitimde Kaybolan Nokta: Değerler Eğitimi, 2009). İşte bu noktada eğitim sistemlerinin, içeriklerindeki tüm derslerin programlarını değerler eğitimi de kapsayacak şekilde düzenlemelerinin gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır (Özmen, Er, & Gürgil, İlköğretim Branş Öğretmenlerinin Değerler Eğitimine İlişkin Görüşleri Üzerine Bir Araştırma, 2012). Bunun yanında değer eğitimi ile ilgili kavramların ve konuların öğretmenler tarafından da özümsemesi önemlidir (Yazıcı, Değerler Eğitimine Genel Bir Bakış, 2006). Aynı zamanda ders kitaplarının da değerler eğitiminin yapılmasına olanak sağlar hale getirilmesi gerekmektedir. Sorumluluk, çalışkanlık, adalet, yardımseverlik gibi temel değerlerin ders kitaplarında iyi ve etkili bir şekilde yer bulması etkin, üretken ve sorumlu vatandaşlar yetiştirmek açısından önemlidir (Akyol & Özunal, 2015).

Ders kitaplarını, değerler eğitimine katkı sağlayacak bir duruma getirebilmek için bu kitaplardaki okuma metinlerinin sosyal bilgiler programında yer alan değerleri içermesi gerekmektedir.

Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki okuma metinlerinin bilgi verici ve hikaye edici metinler olarak sınıflandırıldığı görülmüştür (Dönmez & Yazıcı, 2006). Hem bilgi verici hem hikaye edici okuma metinlerinin sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerleri kapsayacak şekilde seçilmesi, değerler eğitimi açısından faydalı olacaktır.

Değerler Eğitimi

Değer kavramı pek çok farklı disiplinde ne olduğu tartışılan bir kavramdır. Özellikle genelde eğitim bilimleri alanında, özelden ise sosyal bilgiler alanında değer niteliği ve çerçevesi ile ilgili doğrudan veya dolaylı olarak yorumlar ve açıklamalar sıkça yapılmaya başlanmıştır. Değer olgusunun tanımını yapmak gerekirse, toplumsal grup üyelerinin olumlu, güçlü bir duygularla bağlılığıyla özel amaç ve eylemler için bir standardın oluşturmasıyla ortaya çıkan soyut, genelleştirilmiş davranış ilkeleri olarak ifade edilmesi mümkündür (Theodorson & Theodorson, 1969).

Türk Dil Kurumu'na göre ise, bir şeyin para için ölçülebilir karşılığı, paha, üstün nitelik, üstün ve yararlı nitelikleri olan birey, bireyin nesne ile olan ilişkilerini belirleyen durum ve bir ulusun sahip oluşu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü gibi olarak tanımlanmaktadır (TDK, Türkçe Sözlük, 2014).

Bireylere iyi ve kötüyü, doğru ve yanlış ayırt ettirip onları toplumun düzenine ve gelişmesine katkı sağlayan bireyler haline getirebilmek gerekmektedir. Bu noktada, bireylere etkili bir değerler eğitiminin verilmesinin önemi ortaya çıkmaktadır. Çünkü değerler doğuştan getirilmeyip doğduğu andan itibaren çocuğun çevresiyle girdiği etkileşim sonucu öğrenilirler (Bostrom, 1999).

Değerler, eğitim programları içinde hem açık hem de örtük olarak yer almaktadırlar. Değer eğitimi sınıfta formal eğitim içinde verilebilirken, aynı zamanda öğretmen ve yöneticilerin model olması ile örtük olarak da verilebilmektedir (Demirel M. , A review of elementary education curricula in Turkey: Values and values education, 2009).

Değerler eğitimi üzerine yapılan araştırmalar göstermektedir ki değerler eğitimi eğitim sistemimiz içinde hak ettiği yeri bulamamıştır. Fakat okullarda personelin işbirliği ile ortaya çıkabilecek bir değerler eğitimi sistemine çok fazla ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü toplumun günden güne bireyselleşmesinden kaynaklanan sorunların önüne geçilememektedir (Kaymakcan & Meydan, 2011). Bu nedenle yapılacak kapsamlı araştırmalarla bu alandaki boşluğun doldurulması gerekmektedir (Elbir & Bağcı, Değerler Eğitimi Üzerine Yapılmış Lisansüstü Düzeyindeki Çalışmaların Değerlendirilmesi, 2013).

Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi

Sosyal Bilgiler dersinin en önemli amaçlarından birisi etkin, dürüst, sorumlu ve çalışkan vatandaşlar yetiştirmektir. Bunun için, Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı içeriğinde yer alan değerleri öğrencilere aktarmayı hedeflemektedir. Sosyal Bilgiler dersi programının bu özelliği, Sosyal Bilgiler dersini kuru bilgi aktaran bir ders olmaktan kurtarıp iyi insan yetiştiren bir ders haline getirmektedir (Özen, Güler, & Özen, İlköğretim 1-3 Sınıf Hayat Bilgisi 4-5 Sınıf Sosyal Bilgiler Dersindeki Değerler ve Değerler Eğitiminin İncelenmesi, 2012). Özellikle sorumluluklarının farkında olan etkili bir vatandaş yetiştirilmesinde Sosyal Bilgiler dersinin değerler eğitimine çok büyük bir katkısı vardır (Fidan N. K., Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi: Nitel Bir Araştırma, 2013).

Son dönemde ortaya çıkan bazı görüşlere göre, artık telkin gibi geleneksel yöntemlerle değerler eğitiminin yapılamayacağı ortaya çıkmıştır (Balcı & Yelken, 2013). Çünkü günümüzde, eğitim sisteminin karşısına rakip olarak öğrenciler üzerinde çok etkili olan medya ve sosyal medya gibi iletişim araçları vardır. Bu nedenle öğretmenler telkin yöntemi yerine öğrencilere değerli olduklarını hissettirerek işe başlamalıdır. Çünkü öğrenci kendini değerli hissettiğinde sosyal, kültürel ve ekonomik nedenlerden kaynaklanan problemlerini daha kolay aşip topluma faydalı bir birey olma konusunda daha istekli olabilir (Yazıcı, 2014).

Değerler eğitimi üzerine yapılan bazı araştırmalarda, Sosyal Bilgiler dersinde değerler eğitimi verilirken diğer disiplinlerden de yararlandığını ortaya koymuştur. Bu araştırmalarda hikaye, roman, şiir, çocuk edebiyatı ürünleri, gazeteler, atasözleri ve çizgi filmler gibi ürünlerin değerler eğitimi için kullanılabileceği ortaya konmuştur (Güçlü, Türkiye'de Değerler Eğitimi Konusunda Yapılan Araştırmalar, 2015).

Sosyal Bilgiler dersi, değerler eğitiminin verilmesinde çok önemli bir yere sahiptir. Çünkü Sosyal Bilgiler dersi sosyal hayatla ilişkisi en yüksek dercede olan derslerden biridir. Öğrenci, bu derste öğrendiği herhangi bir şeyi fazla zaman kaybetmeden uygulama olanağına sahiptir (Akyol, 2011). Bu nedenle Sosyal Bilgiler dersinin daha etkili bir biçimde uygulanabilmesi için okul, öğretmen, aile, çevre ve ders kitabı kaynaklı sorunların çözümlenmesi önemlidir (Yaşar & Çengelci, 2012). Özellikle ders kitaplarının, öğrencilerin çalışkanlık, sorumluluk, adalet, dürüstlük, hoşgörü gibi değerleri edinmesinde önemli bir yeri vardır.

Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Değerler Eğitimi

Öğrencinin sosyal hayattaki yerini ve görevlerini bilmesi, doğru olan davranışların ne olduğunu kavraması ve doğru olduğunu düşündüğü kavramları davranışa dönüştürmesi gerekmektedir. Bu amaçla eğitim sisteminin diğer tüm birimleri gibi ders kitaplarının içeriğinin de değerler eğitimi sistemine uygun olması gerekmektedir (Koç K. , 2007).

Sosyal Bilgiler ders kitapları, ergenlik dönemindeki öğrencilere hitap etmektedir. Bu öğrencilerin bu dönemi başarılı bir şekilde atlatabilmeleri için Sosyal Bilgiler öğretim programının ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarının, onların ergenlik kaynaklı sorunlarına çözüm üretecek şekilde hazırlanması gerekmektedir. Programın ve ders kitaplarının öğrencilere saygı, sorumluluk ve çalışkanlık gibi değerleri kazandırabilecek nitelikte olması çok önemlidir (Ersoy & Şahin, 2012).

Ders kitaplarındaki metinler ve etkinlikler doğru seçildiğinde öğrencilerin becerileri ve değerleri tutuma dönüştürmeleri kolaylaşır. Özellikle Sosyal Bilgiler öğretiminde büyük bir öneme sahip olan değer aktarımının gerçekleşebilmesi için kullanılan etkinlik ve materyallerinin öğrencilerin değerleri tutuma dönüştürebilme özellikleri geliştirir nitelikte seçilmesi gerekmektedir (Mindivanlı, Küçük, & Aktaş, 2012).

Sosyal Bilgiler ders kitabına seçilecek olan metinlerin öğrencilere değerleri aktaracak özelliklere sahip olması gerekmektedir. Aynı zamanda bu metinlerin Sosyal Bilgiler programında yer alan değerler ile örtüşmesi gerekmektedir (Aktan & Padem, 2013).

Sosyal Bilgiler ders kitabı hazırlanırken, aynı kademedeki farklı yayınların ders kitaplarının kullanılmasından kaynaklanan sorunların olduğu bilinmektedir. Bu sorunlardan biri de farklı yayınevlerinin hazırladığı ders kitaplarının, değerleri öğrencilere aktarabilme oranlarının da farklı olmasıdır. Bu sorunun önüne geçebilmek için, Sosyal Bilgiler ders kitaplarının değerleri aktarabilme oranlarının incelenmesi önemlidir (Topkaya, 2011).

AMAÇ

Sosyal Bilgiler dersi için kullanılan kitaplarının eğitim-öğretim süreci içinde, Sosyal Bilgiler dersi programının amaçladığı öğrenci niteliklerinin kazandırılmasında etkili olması gerekmektedir. Sosyal Bilgiler programının hedeflerinin gerçekleşmesi için ders kitaplarının dikkatli hazırlanması önemlidir. Bu çalışmada, elde edilecek bulguların Sosyal Bilgiler ders kitaplarını hazırlayanlara, içerikte yer alan metinlerin Sosyal Bilgiler programında yer alan değerlerle örtüşmesi hususunda daha dikkatli olmalarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu nedenle bu çalışmada Ortaokul 6.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan metinlerin içerdikleri değerleri belirlemek amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmanın betimsel bir çalışmadır. Tarama modelinin kullandığı bu çalışmada belgeler incelenerek var olan durum ortaya konmaya çalışılmıştır (Yıldırım & Şimşek, Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, 2013). Var olan belgeleri derinlemesine inceleyerek veri elde etmeye belgesel tarama modeli denir (Karasar, Bilimsel Araştırma Yöntemi, 2009).

Bu çalışmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme yönteminde, zengin bir içeriğe sahip olduğu düşünülen belgeler derinlemesine incelenir (Kağıtçıbaşı Ç. , 2005). Ölçüt örnekleme yönteminde ise araştırılan belgelerin bir dizi ölçüte göre araştırılmasıdır. Bu ölçütler önceden hazırlanmış ya da araştırmacı tarafından oluşturulmuş olabilirler (Yıldırım & Şimşek, Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, 2013). Bu çalışmada ise önceden hazırlanmış ölçüt listesi kullanılmıştır. Bu araştırma için ilgili alan yazın ve ortaokul programlarında yer alan değerler ölçüt listesi olarak kullanılmıştır.

Veri Kaynağı ve Çalışma Grubu

Araştırmanın veri kaynağını, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 2015–2016 eğitim-öğretim yılında kullanılan Millî Eğitim Bakanlığı yayınlarına ait bir adet 6.Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunu oluşturmak için 6.Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan yedi tema içerisinden, her temadan ölçüt olarak rastgele seçilen üç metin olmak üzere toplam yirmi bir metin seçilmiştir. Araştırma çalışma grubunu oluşturan yirmi bir metin üzerinde yürütülmüştür. Aşağıda Tablo-1 de çalışma grubunu oluşturan metinlerin temalara göre dağılımı verilmiştir.

Tablo-1: Çalışma Grubunu Oluşturan Metinlerin Temalara Göre Dağılımı

S. No	Tema Adı	Metin Adı
1	Sosyal Bilgiler Öğreniyorum	Sizce Özgürlüğün Sınırı Nedir?
		Ben Etkin Bir Vatandaşım
		Atatürk ve Sosyal Bilimler
2	Yeryüzünde Yaşam	Dünya Bir Kağıda Nasıl Sığar?
		Farklı Yaşam Şekilleri ve İklim
		Geçmişten Günümüze Yerleşme
3	İpek Yolunda Türkler	Anayurt'tan Anadolu'ya
		Atlı Askerlerden Modern Türk Ordusuna
		İslamiyet Türkler Arasında Yayılıyor
4	Ülkemizin Kaynakları	Vergi Verelim
		Dünya Alarm Veriyor

		Nitelikli İnsan ve Mesleklerin Özellikleri
5	Ülkemiz ve Dünya	Uluslararası İlişkilerimiz
		Yardımlaşma ve İşbirliği
		Toplumlararası Etkileşim
6	Demokrasinin Serüveni	Temel Hak ve Özgürlüklerimiz
		Belgelerin Dili
		Dünden Bugüne Türk Kadını
7	Elektronik Yüzyıl	Sağlık İçin Dayanışma
		Emeğe Saygı
		Atatürk'ün Gösterdiği Yol

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere çalışma grubu tüm temaları kapsayacak şekilde oluşturulmuştur.

Verilerin Analizi

Bu araştırma var olan bir durumu ortaya koymayı amaçladığı için betimsel bir araştırmadır. Nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizi, belirli kurallara dayalı kodlamalarla bir metnin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği sistematik, yinelenen bir teknik olarak tanımlanabilir (Balcı A. , 2015).

İçerik analizinin temel hedefi, kod listesindeki maddelere ulaşmak ve araştırmanın amacı ile bu maddelerin arasında anlamlı bir ilişki bulmaya çalışmaktır. Betimsel analizde daha genel olarak değerlendirilen veriler içerik analizinde daha ayrıntılı bir incelemeye tabi tutulur. Bu nedenle betimsel analizde çok da belirginleşmeyen bazı kavramlar, içerik analizi sonucunda daha belirgin hale gelebilir. Bu amaçla içerik analizi yapılırken toplanan verilerin sistematik olarak düzenlenmesi ve öne çıkan kavramların tespit edilmesi önemlidir (Yıldırım & Şimşek, 2013).

İlgili alan yazını ve Ortaokul öğretim programlarında yer alan değerler göz önüne alınarak, kitaplardaki değerler incelenmiştir. Çalışma grubunda yer alan metinler okunarak, değerler tespit edilmiştir. Elde edilen verilerin geçerlik ve güvenilirliği sağlanmıştır. Araştırmamız kapsamında geçerlik ve güvenilirliği sağlamak amacıyla, aşağıdaki işlem basamakları uygulanmıştır:

Verilerin Kodlanması

Bu araştırmada öncelikle veriler kodlanmıştır. Çünkü içerik analizi verilerin kodlanması ile başlar. Bu süreçte araştırmacı elde ettiği verileri inceleyerek anlamlı bölümlere ayırmaya çalışır (Yıldırım & Şimşek, 2013). Kodlamaya başlamadan önce araştırmacının bir kod listesi hazırlaması mümkündür. Bunun yerine önceden hazırlanmış bir kod listesini de kullanabilir.

Bu araştırmada kod listesi olarak Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan değerler kullanılmıştır. Araştırmacı tarafından her bir tema dikkatle okunup kod listesindeki değerler üzerinden kodlanmıştır.

Kodların düzenlenmesi

İkinci aşamada ise araştırmacı oluşan temaları düzenler. Bu süreçte önemli olan araştırmacının verileri okuyucunun anlayabileceği şekilde açıklaması gerekir. Bu aşamada araştırmacı tamamen tarafsız davranıp, nesnel bir şekilde bulguları okuyucuya sunar (Yıldırım & şimşek, 2013).

Bu araştırmada içerik analizinin üçüncü aşamasına gelindiğinde her bir tema tek tek incelenip önceden belirlenen değerler eğitimi kod listesine göre yansız bir şekilde kodlanmıştır.

Bulguların tanımlanması ve yorumlanması

Ayrıntılı bir biçimde tanımlanan ve sunulan bulguların araştırmacı tarafından yorumlanması ve bazı sonuçların çıkarılması bu son aşamada yapılır. Araştırmacı bu aşamada topladığı verileri anlamlandırmak, bulgular arasındaki ilişkileri açıklamak, neden sonuç ilişkileri kurmak, bulgulardan birtakım sonuçlar çıkarmak için yorumlama yapar. Ayrıca elde edilen sonuçların önemine ilişkin açıklamalar yapar (Yıldırım & şimşek, 2013). Bu aşamada toplanan veriler anlamlandırılmaya, bulgular arasındaki ilişkileri açıklanmaya, bulgulardan birtakım sonuçlar çıkarmak için yorumlama yapılmaya çalışılmıştır.

BULGULAR

Araştırmanın amacını belirlemeye yönelik olarak, Milli Eğitim Bakanlığı yayımlarına ait 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan yirmi bir metin incelenmiştir. Araştırmanın problemine yönelik olarak, metinler üzerinde yapılan analiz sonucu elde edilen değerlere ilişkin tespitler Tablo-2 'de verilmiştir.

Tablo-2 Çalışma Grubunu Oluşturan Metinlerde Yer Alan Değerlerin Temalara Dağılımı

Değerler	Temalar							Toplam (f)
	1.Tema (f)	2.Tema (f)	3.Tema (f)	4.Tema (f)	5.Tema (f)	6.Tema (f)	7.Tema (f)	
Adil Olma	6	2	11	-	-	1	-	20
Aile Birliğine Önem Verme	-	-	1	-	-	-	-	1
Bağımsızlık	4	3	1	-	1	11	1	21
Barış	-	-	5	-	6	-	-	11
Bilimsellik	8	3	2	-	-	-	14	27
Çalışkanlık	1	1	-	-	-	-	4	6
Dayanışma			2	-	5	-	1	8

Duyarlılık	3	1	-	4	1	-	2	11
Dürüstlük	1	-	-	-	-	-	1	2
Estetik	1	3	2	-	-	-	-	6
Hoşgörü	-	1	3	1	1	-	-	6
Kültürel Mirasın Korunması	3	-	-	-	-	-	-	3
Misafirperverlik	-	-	-	-	-	-	-	-
Sağlıklı Olmaya Önem Verme	-	-	-	-	-	-	6	6
Saygı	-	1		1	2	1	4	9
Sevgi	1	-	-	-	-	-	-	1
Sorumluluk	7	1	2	3	-	1	-	14
Temizlik	-	-	-	-	5	-	6	11
Vatanseverlik	1	-	2	-	-	-	-	3
Yardıms severlik	-	-	1	-	3	-	3	7
Toplam (f)	36	16	32	9	24	14	42	173

Tablo 2'de çalışma grubunda yer alan metinlerde yer alan değerlerin temalara dağılımı verilmiştir. Sosyal Bilgiler 6.sınıf ders kitabında yer alan metinlerde tespit edilen değerlerin dağılımı verilmiştir. İncelenen metinlerde değerler toplam (f=173) defa yer almıştır. Tabloya bakıldığında metinlerde en fazla yer alan değerlerin sırasıyla bilimsellik (f=27), bağımsızlık (f=21), adil olma (f=20) ve sorumluluk (f=14) değerleri olduğu görülmektedir. Metinlerde en az yer alan değerler, sırasıyla dürüstlük(f=2), aile birliğine önem vermek (f=1) ve sevgi(f=1) değerleridir.

Tablo 2'de değerlerin temalara göre dağılımı incelendiğinde değerlerin en fazla dağılım gösterdiği temaların, sırasıyla 7.tema(f=42), 1.tema(f=36), 3.tema(f=32) ve 5.tema(f=24) olduğu, değerlerin en az dağılım gösterdiği temaların ise sırasıyla 2.tema(f=16), 6.tema(f=14) ve 4.tema(f=9) oldukları görülmektedir. Bir temaya düşen ortalama değer sayısı (Toplam Değer Sayısı/Tema Sayısı=Tema Ortalama Değer Sayısı) 25'dir. Değerlerin temalara dağılımları incelendiğinde 7.tema(f=42), 1.tema(f=36), 3.tema(f=32) değerlerinin, tema ortalama değer sayısı (f=25) ve üstünde değere sahip oldukları 5.tema(f=24), 2.tema(f=16), 6.tema(f=14) ve 4.tema(f=9) değerlerinin ise tema ortalama değer sayısının (f=25) altında oldukları görülmektedir.

6.Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan metinlerde bulunan değerlerin yer alış durumlarını göstermek amacıyla, aşağıda metinlerde yer alan değerlere ilişkin doğrudan alıntılara yer verilmiştir:

Özge Hanım, işi gereği Ankara-Kırıkkale arasında sıkı sık seyahat ediyordu. Ancak otobüs şoförleri ayakta ve kaçak yolcu aldığı için seyahat eziyete dönüşüyordu. Bu konudaki rahatsızlığını ve şikayetini otobüs firmasına iletmişti halde bir çözüm bulamamıştı. Özge Hanım

da Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı'nın internet sayfasında bulunan "İnternet Başvuru Formu"nu doldurarak şikayetini ilettili(Duyarlılık Değeri, Özgür Olmak İstiyorum, s:20).

Selimiye Camii taş, mermer, çini, ahşap işlemleriyle eşsiz güzellikte bir sanat eseridir(Estetik Değeri, Ben Etkin Bir Vatandaşım, s:23).

Böyle giderse 2050 yılında yağmur ormanları yarı yarıya azalacak...Bu yok oluşu durdurmak için sizce neler yapılabilir(Duyarlılık Değeri, Uygurlukların Beşiği, s:53).

Yasalarımıza göre, hür ve kölelerden oluşan halkımızdan herkes, istediği ile evlenebilir ve mal sahibi olabilir (Bağımsızlık Değeri, Farklı Yaşam Şekilleri ve İklim, s:40).

Farklı yerlere göç etmemize rağmen aile ve akrabalığa önem verdiğimiz için kültürümüzü ve değerlerimizi koruduk (Aile Birliğine Önem Verme Değeri, Anayurttan Anadolu'ya, s:63).

Düşmanların saldırılarına karşı vatanımızı tüm Türk milleti kadın erkek, yaşlı genç ayırt etmeksizin savunduk (Vatanseverlik Değeri, Atlı Askerden Modern Türk Ordusuna, s:72).

Türk Silahlı Kuvvetleri, Türkiye Cumhuriyeti'nin bağımsızlığının ve geleceğinin teminatıdır (Özgürlük Değeri, Atlı Askerden Modern Türk Ordusuna , s:73).

Ordumuz, Türk birliğinin, Türk gücü ve yeteneğinin, Türk vatanseverliğinin çelikleşmiş bir ifadesidir(Vatanseverlik Değeri, Atlı Askerden Modern Türk Ordusuna , s:73).

Zulme ve haksızlığa uğramış kimselerin yardımına koştu(Yardımseverlik Değeri, İslamiyet'in Doğuşu ve Yayılışı , s:78).

Hz. Muhammed, Müslümanlar arasında dayanışma ve beraberliği sağladı (Dayanışma Değeri, İslamiyet'in Doğuşu ve Yayılışı , s:79).

Medine'de yeni devletin temellerinin atılmasıyla insanlar barış içinde yaşamaya başladılar (Barış Değeri, İslamiyet'in Doğuşu ve Yayılışı , s:79).

Eğitim faaliyetlerini yaygınlaştırarak açtıkları medreselerle bilimin gelişmesini sağladılar (Bilimsellik Değeri, İslamiyet Türkler Arasında Yayılıyor , s:83).

Yönetici; akıllı, bilgili ve adil olmalıdır(Adil Olma Değeri, İslamiyet Türkler Arasında Yayılıyor , s:85).

Bu nedenle devlet görevlilerinin halka karşı adil olmalarını, onlardan haksız taleplerde bulunmamalarını istedim(Adil Olma Değeri, İslamiyet Türkler Arasında Yayılıyor , s:87).

Halkıma karşı adil ve cömert olmaya özen gösterdim(Adil Olma Değeri, İslamiyet Türkler Arasında Yayılıyor , s:88).

Devlete, dolayısıyla kendimize karşı en büyük sorumluluklarımızdan bir vergi vermektir(Sorumluluk Değeri, Vergi Verelim , s:115).

Güçlü bir Türkiye meydana getirebilmek için vergi vermenin bir sorumluluk olduğunu unutmayalım(Sorumluluk Değeri, Vergi Verelim , s:115).

Ona göre, diğer milletlerin örf ve adetlerine hoşgörü göstermek bunun ayrılmaz bir parçasıdır(Hoşgörü Değeri, Uluslararası İlişkilerimiz, s:136).

Anayasamıza göre herkes dilediği alanda çalışma özgürlüğüne sahiptir (Bağımsızlık Değeri, Dünden Bugüne Türk Kadını , s:168).

Toplumsal yardımlaşmanın çok önemli olduğu konulardan birisi de doku ve organ bağışdır (Yardımseverlik Değeri, Sağlık İçin Dayanışma , s:180).

Herkes Organ bağışında bulunmalı, bu konuda yakınlarını bilinçlendirmelidir. Bu sayede ihtiyacı olan insanların organ bulabileceğı unutulmamalıdır(Duyarlılık Değeri, Sağlık İçin Dayanışma , s:180).

Hastalandığımızda evde istirahat edelim, bol sıvı tüketelim(Sağlıklı Olmaya Önem Verme Değeri, Sağlık İçin Dayanışma , s:183).

Emek hırsızlığı yapanlar yalnız kitapların mı korsanlarını piyasaya sürüyorlar(Dürüstlük Değeri, Emeğe Saygı , s:185)?

Bu amaçla Atatürk, ülkemizde bilimin gelişmesi ve bilimsel çalışmaların sağlam bir temele oturtulması için birçok çalışmaya öncülük etmiştir (Bilimsellik Değeri, Atatürk'ün Gösterdiği Yol , s:186).

Bu amaçla dürüst, çalışkan ve özverili bilim insanları yetiştiren okullar, fakülteler, üniversiteler açılmıştır(Çalışkanlık Değeri, Atatürk'ün Gösterdiği Yol , s:186).

Bilimi, milli bağımsızlıkla eş tutan Atatürk,1932 yılında İsviçreli bilim insanı Prof. Albert Malche'a o dönemde tek yüksek öğretim kurumumuz olan Darülfünun'u inceletir (Bilimsellik Değeri, Atatürk'ün Gösterdiği Yol , s:187).

İtiraf edelim ki, düşmanlarımız çok çalışıyor. Biz de onlardan daha çok çalışmaya mecburuz. Çalışmak demek,boşuna yorulma, terlemek değildir. Zamanın gereklerine göre bilim ve teknik ve her türlü medeni buluşlardan azami derecede yararlanmak zorunludur (Çalışkanlık Değeri, Atatürk'ün Gösterdiği Yol , s:187).

TARTIŞMA

Araştırmanın amacına yönelik olarak, 6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan metinler incelenmesi sonucunda, metinlerde adil olma, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, kültürel mirasın korunması, hoşgörü, misafirperverlik, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, sevgi, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik, yardımseverlik değerlerinin yer aldığı tespit edilmiştir.

6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan metinlerde en fazla yer alan değerler, sırasıyla bilimsellik, bağımsızlık, adil olma ve sorumluluk değerleri olduğu görülmektedir. Metinlerde en az yer alan değerler, sırasıyla vatanseverlik, kültürel mirasın korunması, aile birliğine önem verme, dürüstlük ve sevgi değerleridir. Topkaya (2011)'nın sosyal bilgiler programında yer alan değerlerin sosyal bilgiler ders kitabına yansımalarını incelediği araştırmasında programda yer alan değerlerin ders kitabına büyük ölçüde yansıdığı tespit edilmiştir. Bu bulguların, yaptığımız araştırmanın sonuçları ile paralellik gösterdiği tespit edilmiştir.

Değerlere ilişkin yapılan çeşitli sınıflamalar incelendiğinde, 6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan metinlerde bulunan değerlerin, Aktan ve Padem (2013)'in 5.sınıf sosyal bilgiler ders kitabı üzerinde yaptıkları araştırmada tespit ettikleri değerlerle, araştırmamızın bulgularının büyük ölçüde paralellik gösterdiği tespit edilmiştir. Bu durumda araştırma yer alan metinlerde bulunan değerlerin ilgili alan yazın ile paralellik gösterdiği söylenebilir.

Mindivanli ve Aktaş(2011)'in yaptığı araştırmada 6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında milli ve evrensel değerlere yer verildiği belirtilmektedir. Bu verilerin araştırmamızın sonuçları ile örtüştüğü görülmektedir. Yiğittir ve Kaymakçı(2012)'nin sosyal bilgiler dersi öğretim programı uygulama kılavuzunda yer alan etkinlikleri değerler eğitimi açısından inceledikleri araştırmalarında, programda yer alan değerlerin etkinliklere yansıdığı tespit etmişlerdir. Okuma metinleri ile etkinliklerin birbiriyle ilişkili olduğu düşünülürse bu çalışmanın bulguları ile çalışmamızın bulgularının örtüştüğü söylenebilir.

Özen, Güteryüz ve Özen(2012)'in sosyal bilgiler dersindeki değerleri inceledikleri araştırmalarının bulguları da araştırmamızın bulguları ile örtüşmektedir. Özen, Güteryüz ve Özen, bu çalışmalarında sosyal bilgiler dersi programında bilimsellik, sorumluluk, saygı, kültürel mirasın korunması ve vatanseverlik değerlerinin öne çıktığını belirtmişlerdir.

Araştırmamız sonuçlarına göre 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında sorumluluk değerinin verildiği tespit edilmiştir. Bu bulgular, Kepenekçi(2003)'nin insan hakları ve sorumluluk eğitimi hakkındaki çalışmasının sonuçları ile örtüşmektedir. Kepenekçi, bu çalışmada sosyal bilgiler dersi kitaplarındaki okuma metinlerinde sorumluluk değerine yer verildiğini belirtmiştir.

Çengelci(2010)'nin beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde değerler eğitiminin ne derece gerçekleştiğine yönelik yaptığı durum çalışmasındaki bulgular, çalışmamızın bulguları ile örtüşmektedir. Çengelci, bu çalışmada değerler eğitimi verilirken okuma metinlerinden yararlanıldığını belirtmiştir.

Ersoy ve Şahin(2012) sosyal bilgiler ders kitaplarını değerler eğitimi açısından incelemişlerdir. Ersoy ve Şahin'in ulaştığı bulgular ile araştırmamızın bulguları ile örtüşmektedir. Bu araştırmada sosyal bilgiler ders kitaplarının içeriğinde değerler eğitiminin yer aldığı belirtilmiştir.

SONUÇ

Bu araştırmaya göre, metinlerde en fazla yer alan değerlerin bilimsellik, bağımsızlık, adil olma ve sorumluluk değerleri olduğu görülmektedir. Metinlerde en az yer alan değerler ise vatanseverlik, kültürel mirasın korunması, aile birliğine önem verme, dürüstlük ve sevgi değerleridir.

Bu araştırmada 6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında bulunan metinlerin sosyal bilgiler programında yer alan değerlerle büyük ölçüde örtüştüğü tespitine varılmıştır. Ders kitaplarında yer alan metinlerin, öğrencilere değer aktarmak için kullanılacak materyaller arasında yer almaktadır. Bu nedenle 6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında bulunan metinlerin bu amaca hizmet edecek şekilde içerik düzenlemesine tabi tutulmaları gerekmektedir.

Bu araştırmada elde edilen bulgular, sosyal bilgiler ders kitaplarındaki okuma metinlerinin içeriğindeki değerler eğitimi öğelerinin yoğunluğunu ortaya koymaktadır. Araştırma bu yönüyle sosyal bilgiler ders kitaplarını hazırlayan eğitimcilere bir bakış açısı sunmaktadır.

Aynı zamanda, bu araştırma sosyal bilgiler ders kitaplarındaki okuma metinlerinin seçiminde, programda yer alan değerlerin dikkate alınıp alınmadığı hususunda bilgi sunmaktadır. Bu açıdan, araştırmamızdaki bulguların sosyal bilgiler programındaki değerlerin okuma metinlerine

ne derece yansıdığı konusunda hem bu konuda araştırma yapan araştırmacılara hem de sosyal bilgiler ders kitaplarını hazırlayan eğitimcilere desteklemesi hedeflenmektedir.

KAYNAKÇA

Aktan, O., & Padem, S. (2013). İlköğretim 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Kitabında Kullanılan Okuma Metinlerinde Yer Alan Değerler. *Asya Öğretim Dergisi* , 44-55.

Akyol, Y. (2011). İlköğretim 7.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Türk Tarihinde Yolculuk Ünitesinin Çocuk Edebiyatı İle İlişkilendirilmesinin Öğrencilerin Empati Becerilerine Etkisi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Akyol, Y., & Özunal, S. (2015). Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarının Etkin Vatandaş Yetiştirme Açısından İncelenmesi. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi* , 193-211.

Balcı, A. (2015). *Sosyal Bilimlerde Araştırma*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Balcı, A., & Yelken, T. Y. (2013). İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Değerler ve Değer Eğitimi Uygulamaları Konusunda Öğretmen Görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi* , 195-213.

Bostrom, K. L. (1999). *The Value Able Child, Teaching Values at Home and School*. Illinois: Addison Wesley Educational Publishers Inc.

Çengelci, T. (2010). İlköğretim Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitiminin Gerçekleşmesine İlişkin Bir Durum Çalışması. *Yayımlanmamış Doktora Lisans Tezi* . Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Demirel, M. (2009). A review of elementary education curricula in Turkey: Values and values education. *World Applied Sciences Journal* , 670-678.

Demirtaş, S. (2009). Çocuk Yuvasında Kalan Korunmaya Muhtaç Çocukların Değer Eğitiminde Yaratıcı Dramanın Etkililiği". *Yayımlanmamış Doktora Tezi* . Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Dönmez, C., & Yazıcı, K. (2006). Sosyal Bilgilerde Öğrencilerin Okuduğunu Anlama Becerilerinin Geliştirilmesinde Metin Yapısına Bağlı Olarak Kullanılabilecek Strateji ve Teknikler. *Sosyal Bilimler Dergisi* , 137-154.

Elbir, B., & Bağcı, C. (2013). Değerler Eğitimi Üzerine Yapılmış Lisansüstü Düzeyindeki Çalışmaların Değerlendirilmesi. *Turkish Studies* , 1321-1333.

Ersoy, F., & Şahin, T. (2012). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Değerler Eğitimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri* , 1535-1558.

Fidan, N. K. (2013). Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi: Nitel Bir Araştırma. *The Journal of Academic Social Science Studies* , 361-388.

Güçlü, M. (2015). Türkiye'de Değerler Eğitimi Konusunda Yapılan Araştırmalar. 720-732.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2005). *Yeni İnsan ve İnsanlar/Sosyal Psikolojiye Giriş*. İstanbul: Evrim Yayınevi.

- Karasar, N. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kaymakcan, R., & Meydan, H. (2011). Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programları ve Öğretmenlerine Göre Değerler Eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi* , 29-55.
- Kenan, S. (2009). Modern Eğitimde Kaybolan Nokta: Değerler Eğitimi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri* , 259-295.
- Kepekçi, Y. K. (2003). İlköğretimde İnsan Hakları ve Sorumluluk Eğitimi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi* , 280-299.
- Koç, K. (2007). İlköğretim 7.Sınıflarda Okutulan Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersinde Öğrenciye Kazandırılması Amaçlanan Evrensel Değerlere İlişkin Tutmlar Üzerine Öğretim Sürecinin Etkisi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi* . Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Mindivanlı, E., Küçük, B., & Aktaş, E. (2012). Sosyal Bilgiler Dersinde Değerlerin Aktarımında Atasözleri ve Deyimlerin Kullanımı. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi* , 93-101.
- Özen, Y., Güteryüz, K., & Özen, H. B. (2012). İlköğretim1-3 Sınıf Hayat Bilgisi 4-5 Sınıf Sosyal Bilgiler Dersindeki Değerler ve Değerler Eğitiminin İncelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi* , 277-286.
- Özmen, C., Er, H., & Gürgil, F. (2012). İlköğretim Branş Öğretmenlerinin Değerler Eğitimine İlişkin Görüşleri Üzerine Bir Araştırma. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , 297-311.
- TDK. (2014). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Theodorson, G., & Theodorson, A. (1969). *A Modern Dictionary of Sociology*. New York: Barnes and Nobel Books.
- Tokdemir, M. A. (2007). Tarih Öğretmenlerinin Değerler ve Değerler Eğitimi Hakkındaki Görüşleri. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi* . Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Topkaya, Y. (2011). Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Değerlerin Ders Kitaplarına Yansıma Düzeylerinin Değerlendirilmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi* . Niğde: Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yaşar, Ş., & Çengelci, T. (2012). Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimine İlişkin Bir Durum Çalışması. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi* , 1-23.
- Yazıcı, K. (2006). Değerler Eğitimine Genel Bir Bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi* , 499-522.
- Yazıcı, K. (2014). Medya ve Değerler. R. Turan, & K. Ulusoy içinde, *Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi* (s. 141-190). Ankara: Pegem A Akademi.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yiğittir, S., & Kaymakçı, S. (2012). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Uygulama Kılavuzunda Yer Alan Etkinliklerin Değer Eğitimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi* , 49-73.